

آموزشی

دکتر بهروز عبدلی
عضو هیئت علمی دانشکده‌ی
تربیت بدنی
و علوم ورزشی
دانشگاه شهید بهشتی

در مدارش سازمان دهی بازی‌ها

مقدمه

بازی از جمله فعالیت‌های مناسب سنین پیش دبستانی و دبستانی است. علاقه‌ی کودک به بازی امری فطری است که علاوه بر رشد جسمانی و حرکتی، رشد عاطفی و اجتماعی او را در پی دارد [گالاهو و اوزمون، ۲۰۰۶]. بازی لازمه‌ی دوران کودکی است و به گفته‌ی پیاز، روان‌شناس برجسته‌ی سوئیس، بازی علاوه بر تأثیر بر رشد مهارت‌های حرکتی، بر رشد عاطفی و شناختی کودکان نیز مؤثر است. بازی به کودک کمک می‌کند تا بدن خود و توانایی‌هایش را بشناسد و در رقابت با دیگران، توانایی‌های خود را با هم سالانش مقایسه کند [احمدوند، ۱۳۷۲].

پاولف بازی را واکنش نسبت به محرک‌های جدید می‌داند. به اعتقاد

وی، کنجکاوی کودک بر اثر برخورد با اشیای تازه برانگیخته می‌شود و میل به درک و شناخت اشیاء، کودک را به لمس، آزمایش و تمرین که نتیجه‌اش بازی است، می‌کشاند.

برخی از مطالعات نظام‌مند توسط متخصصان، از جمله شریدان، نشان می‌دهد که بازی و فعالیت بدنی نقش مهمی در رشد و تکامل ادراکی کودکان دارد. رشد حرکتی در محیط‌های محدود، به طور طبیعی پیشرفت نخواهد کرد [علیجانیان، ۱۳۸۴]. بنابراین، غنی‌سازی محیط و تحریک رشد حرکتی توسط بازی‌های قاعده‌مند و هدف‌دار در مدارس، می‌تواند تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر رشد کودکان و تجارب آن‌ها بگذارد. به عبارت دیگر، درصد قابل توجهی از

قابلیت‌های کودکان در زمینه‌ی بازی و ورزش و حتی مهارت‌های زندگی روزمره، به چگونگی و کیفیت تجارب اولیه‌ی آن‌ها بستگی دارد و تجربیات اولیه‌ی فرد، یادگیری‌های بعدی او را پی‌ریزی می‌کند.

طبقه‌بندی بازی‌ها

بازی‌ها از جمله آموزش‌های هدف‌دار و مفرح هستند که طی دوران پیش دبستان، دبستان و پس از آن، در ساعات تربیت بدنی از آن‌ها استفاده می‌شود. برای حداکثر بهره‌گیری، بازی‌ها باید به طور منطقی انتخاب شوند. اگر معلمان تربیت بدنی اهداف بازی را به طور مشخص تعریف کنند، این اطمینان به وجود می‌آید که بازی‌ها می‌توانند اهداف آموزشی را برآورده کنند. برای درک و انتخاب بهتر بازی‌ها،

طبقه بندی های متفاوتی توسط متخصصان رشد و روان شناسی کودک ارائه شده اند. براساس روش طبقه بندی نیکولز (۱۹۹۴)، اجزای متفاوت بازی ها را می توان در سه طبقه ی اصلی سازمان دهی کرد:

۱. نیازهای جسمانی بازی (یعنی وسایل، فضا، الگو یا مرزهای سازمان دهی)؛

۲. ساختار بازی (یعنی طبقه بندی بازی، تعداد شرکت کنندگان، تعدیل ها و راهبردها)؛

۳. نیازهای فردی بازی (یعنی مهارت های حرکتی، مفاهیم حرکت، نیازهای آمادگی و مهارت های اجتماعی).

در «رویکرد به کارگیری بازی ها برای درک و فهم»، بازی ها مطابق با راهبردهای مورد استفاده طبقه بندی می شوند. این مدل، بازی ها را به عنوان بازی های دارای هدف (بولینگ و تیر و کمان)، بازی های دارای تور یا دیوار (تنیس، بدمینتون و والیبال)، بازی های تهاجمی (بسکتبال و فوتبال) و بازی های ضربه زنی و دریافتی (بیسبال و سافت بال) طبقه بندی می کند. هنگامی که از این رویکرد برای تدریس استفاده می شود، کودکان نه تنها باید مهارت های بازی را یاد بگیرند، بلکه مفاهیم تاکتیکی بازی را نیز باید بیاموزند. موقعی که بازی خاصی انجام می شود، کودکان هم باید یاد بگیرند که چه کاری را (پاس یا دریبل) چگونه انجام دهند، و هم باید بدانند که چرا و چه موقع آن را انجام دهند [ورنر، ۲۰۰۱].

آکسیون و بارت (۲۰۰۰)، از محتوای اصلی بازی ها به عنوان

سیستم طبقه بندی استفاده کردند. آن ها بازی ها را در چهار محدوده ی محتوایی مرتبط با هم طبقه بندی کردند:

۱. اشکال بازی:

(الف) بازی های دارای قاعده: که در جوامع معمولاً وجود دارند؛ مثل: بسکتبال یا فوتبال.

(ب) بازی های بدیع: که به وسیله ی معلم، کودکان یا هر دو خلق می شوند.

۲. مهارت های حرکتی:

جابه جایی، پایداری، و دست کاری.

۳. مفاهیم حرکتی:

بدن، فضا، تلاش و ارتباط (که آگاهی حرکتی هم نامیده می شود)؛ تاکتیک های بازی: راهبردهایی که هنگام بازی هایی مانند حرکت به فضای باز برای گرفتن توپ از آن ها استفاده می شود.

۴. معیار بازی:

معیار مورد استفاده برای قضاوت درباره ی ارزش تربیتی بازی، مانند این که: آیا بازی مشارکت را افزایش می دهد؟ آیا بر تعامل اجتماعی مثبت می افزاید؟

همه ی این رویکردها برای طبقه بندی بازی ها دارای شایستگی و جذابیت هستند و از هر یک از آن ها می توان برای درک ماهیت بازی ها و کاربرد مؤثر آن ها در برنامه ی آموزشی تربیت بدنی استفاده کرد. روش دیگری که برای طبقه بندی بازی ها توسط گالاهو و همکارانش پیشنهاد شده است، استفاده از «رویکرد بازی های

متناسب با رشد برای تدریس تربیت بدنی به کودکان» است. در این طبقه بندی بازی ها به چهار دسته تقسیم می شوند:

الف) بازی های سطح یک یا

فعالیت های سطوح پایین

در این طبقه بازی هایی قرار می گیرند که دارای قوانین آسانی هستند، به وسایل نیاز ندارند و به شکل های متفاوت انجام می شوند. بازی های این مرحله ی رشدی را می توان ترکیبی از بازی های آشنا دانست که موجب رشد مهارت های بنیادی کودک می شود. بازی های اکتشافی را نیز می توان در زمره ی بازی های این سطح دانست. زیرا انجام بازی های اکتشافی موجب رشد آگاهی یادگیرنده از فضای مورد نیاز بازی و چگونگی انجام بازی می شود. چون این بازی ها از جمله بازی های ساده هستند، به عنوان ابزار آموزشی اصلی برای سنین پیش دبستانی و سال های اولیه ی دبستان توصیه می شوند. با توجه به این که این بازی ها مهارت های حرکتی بنیادی کودکان را رشد می دهند، می توان آن ها را به انواع بازی های جابه جایی، پایداری و دست کاری تقسیم کرد.

ب) بازی های سطح دو یا بازی های

پیچیده

بازی های این سطح فعالیت هایی را در بر می گیرند که شامل استفاده از دو یا چند مهارت حرکتی و مفاهیم حرکتی هستند. این بازی ها دارای دو یا چند قانون هستند که ممکن است ساده یا پیچیده باشند. ساده ترین شکل آن ها بازی های رقابتی اند که در آن ها کودکان فرصت می یابند، مهارت های رشد یافته ی خود را بیازمایند.

بازی های رسمی، جنبه های پیچیده تر بازی در این سطح هستند. در بازی های رقابتی که قوانین کم و ساده دارند، تمرکز روی مسافت، سرعت و تعداد بیشتر است.

ج) بازی های سطح سه یا بازی های هدایت شده

این بازی ها از جنبه های پیچیده تر بازی های سطح دو ساخته می شوند. در این فعالیت ها، قوانین و راهبردهای بازی اهمیت بسیار بیشتری دارند و در اجرای بازی ها، استفاده ی معنی دار و هدف دار از مهارت ها ضروری است. بازی بسکتبال در یک نیمه ی زمین یا فوتبال شش نفره در یک نیمه، نمونه هایی از بازی های سطح سه هستند. بازی های سطح سه برای دانش آموزان سال های آخر ابتدایی و دوره ی راهنمایی مفیدند و جذابیت های خاصی برای کودکان این سنین دارند.

د) بازی های سطح چهار یا بازی های رسمی

بازی های این سطح شامل بازی های رسمی است که در سراسر دنیا انجام می شوند. این بازی ها به ورزش های تیمی، ورزش های دونفره و ورزش های انفرادی تقسیم می شوند. با این حال، گاهی آن ها را براساس امکانات مورد استفاده (ورزش های زمینی و ورزش های آبی)، نوع تعامل تیم (ورزش های تماسی، ورزش های غیرتماسی و ورزش های ضربه ای) و وسایل مورد استفاده (ورزش های راکتی و ورزش های توپی) تقسیم می کنند. ورزش های رسمی در برنامه ی تربیت بدنی مدارس ابتدایی جایگاهی

مهم خود را در رشد دانش آموزان ایفا کنند، معلمان باید به نکات زیر توجه کنند:

۱. شرکت همه ی دانش آموزان در بازی همه ی کودکان باید در بازی حضور و نقش فعال داشته باشند و در حداکثر زمان در بازی فعالیت کنند. دانش آموزان باید احساس کنند که مشارکت ارزشمندی در بازی دارند.

ندارند. این بازی ها برای دانش آموزانی مناسب اند که در سطوح پیشرفته ی یادگیری مهارت های حرکتی هستند. در به کارگیری بازی های متناسب با رشد در برنامه ی تربیت بدنی مدارس، برای این که بازی ها به اهداف از پیش برنامه ریزی شده برسند و نقش

● علاقه‌ی کودک به بازی امری فطری است که علاوه بر رشد جسمانی و حرکتی، رشد عاطفی و اجتماعی او را در پی دارد

● بازی و فعالیت بدنی نقش مهمی در رشد و تکامل ادراکی کودکان دارد

۳. افزایش رفتارهای مثبت اجتماعی در بازی

در خلال انجام بازی، جنبه‌های متعددی از رفتارهای هیجانی و اجتماعی کودکان رشد می‌یابند. در یک جو مثبت بازی، کودکان باید تلاش دیگران را مورد تشویق و حمایت قرار دهند. طنین صدای آن‌ها باید برای دیگران مثبت و تربیت‌کننده باشد. پاسخ به نتیجه‌ی بازی نیز باید مثبت باشد. مخالفت یا مقاومت کودک در مقابل قوانین بازی ممکن است نشان‌دهنده‌ی این نکته باشد که بازی بسیار پیچیده است یا متناسب با مرحله‌ی رشد حرکتی یا مهارتی دانش‌آموز نیست.

۴. روان و جاری بودن بازی

اندازه‌گیری این جنبه از بازی گاهی ذهنی است، اما اگر بازی مداوم به نظر برسد و توقف در آن کم باشد، می‌توان گفت آن بازی روان است. برای مثال، اگر توپ به خارج از زمین برود، آیا کودکان می‌توانند به سرعت برگردند، خود را تطبیق دهند و بدون مشکل بازی را دوباره شروع کنند؟

۵. ایمنی بازی

ایمنی جسمانی یکی از جنبه‌های ایمنی است. آیا فضای کافی برای بازی ایمن وجود دارد؟ آیا مسیر حرکت ایمن است؟ الگوی حرکت نباید برخورد با دیگران را ایجاد کند. آیا وسایل از نظر وزن و بافت مناسب هستند؟ زمانی که بازیکنان به هدف ضربه می‌زنند، آیا

نسبت به الگوی حرکتی خود در موقعیت ایمن قرار دارند؟

ایمنی هیجانی جنبه‌ی دیگر ایمنی است. آیا کودک در خلال بازی انتخاب می‌شود؟ آیا کودکان از نظر رشدی، برای سطح رقابت موجود در بازی آمادگی دارند؟

۶. رخ دادن یادگیری

برای تعیین این که آیا کودکان یاد می‌گیرند یا خیر، معلمان باید قبل از درس به دقت اهداف بازی را سازمان دهند. آن‌ها باید از طریق ارزیابی رسمی یا غیررسمی، تعیین کنند که آیا کودکان به اهداف درس رسیده‌اند یا نه. مشاهده‌ی معلم، رایج‌ترین روش ارزیابی عملکرد حرکتی کودکان در خلال بازی است، جنبه‌های دیگر بازی، شامل اجرای مهارت و استفاده از راهبردها یا تاکتیک‌های بازی نیز باید در ارزیابی مورد توجه قرار گیرد.

به طور کلی، بازی‌ها نقش مهمی در رشد کودکان دارند. اما در انتخاب بازی‌ها برای گروه‌های گوناگون سنی کودکان، باید از بازی‌های متناسب با رشد آن‌ها استفاده کرد. استفاده از روش‌های ساده‌سازی مهارت‌ها در بازی، ایجاد تنوع در بازی، مشارکت کودکان در طراحی و انتخاب بازی و تغییر و تعدیل در زمین، وسایل و مقررات متناسب با مرحله‌ی رشدی کودکان، از جمله نکاتی است که معلمان تربیت بدنی باید به آن‌ها توجه ویژه داشته باشند.

۲. رقابت موفقیت‌آمیز همه‌ی

دانش‌آموزان در بازی

در خلال بازی، معلم باید کودکان را مشاهده کند و ببیند که آیا آن‌ها قادر به استفاده از راهبردها و مهارت‌های حرکتی مورد نیاز برای اجرای موفق بازی هستند یا نه. برای مثال، آیا می‌توانند به فضای باز حرکت کنند. مهارت‌های ترکیبی را اجرا کنند (مثال پرتاب کردن و گرفتن) و در حین حرکت تغییر مسیر دهند؟